

**1994. aastal Eesti Vabariigi territooriumilt parvlaevaga
Estonia sõjatehnika väljaveo asjaolude väljaselgitamiseks
moodustatud Riigikogu uurimiskomisjoni
istungi protokoll nr. 43**

Tallinn, Toompea

Algus 13.05, lõpp 14.06

Juhataja: Margus Leivo

Protokollis: Martti Lutsar

Osalesid komisjoni liikmed: Evelyn Sepp

Puudusid: K. M. Vaher, Ülle Rajasalu, Jarno Laur, Trivimi Velliste

Kutsutud: Priit Männik

6. november 2006 a.

Päevakorras:

I. Priit Männiku kuulamine. Arutelu.

Sissejuhatus Margus Leivolt, kes tutvustas komisjoni tööd ja eesmärke, milleks komisjon on loodud ning milleks on külaline komisjoni ette kutsutud, samuti RK kodukorrast tulenevaid õigusi ja kohustusi.

M. Leivo luges ette Riigikogu kodukorra seaduse § 22 ja 23 tulenevad uurimiskomisjoni õigused ja kohustused. *Allkirjastati vastav dokument.*

M. Leivo: Üks uurija, kelle nimi oli siis Karmi, on tänaseks meie hulgast läinud. Palun aita meile meelde tuletada ja räägi kuidas tookord siis, kuivõrd sa olid ka rahvusvahelise uurimiskomisjoni liige ja ka ekspert.

P. Männik: alguses olin kaasatud. Mind kaasati sellesse rahvusvahelise komisjoni töösse natukene ka meie enda initsiatiivil, politseist sellel ajal. Sest see oli kohe ju pärast seda, sest meie probleem oligi ju alguses see, et me otsustasime, et me kuulame kõik inimesed, kes pääsenud on, kuulame kohe üle, kui nad sadamasse saavad, lennu või maasadamasse. Ja siis kui nad saabusid, siis me nad ka üle kuulasime. Ja selle tõttu ma ka leian, et me saime päris ulatuslikku materjali ja suhteliselt rikkumata materjali. Massiteabe ja selles osas. Mis muidugi tagant järgi hinnates oli natuke võib-olla niisugust mõttetuid küsimisi, sest selleks ajaks ei olnud ju mitte midagi teada. Selle tõttu nendes ülekuulamise protokollides on väga palju pööratud tähelepanu nendele helidele ja häälele, mis nad kuulsid. Aga nii palju kui neid muid infosid tuli, siis sai ka need korduvalt üle kuulatud. Käisime ka lätlasi Jurmalas üle kuulamas jne. Menetlus oli Karmi oma. Hiljem kui ma uurimisametist ära olin, siis jätkas uurimisamet seda menetlust, siis mul jäi nagu see side menetlejatega nõrgaks. Sest menetlust alustati selle paragrahvi järgi, mis sellel ajal oli, vist 83. Transpordivahendi ohutu liiklemise eeskirjade rikkumine. Ja selles hiljem menetlus lõpetati, sest rikkumist ei tuvastatud. Seda ohutu ekspluateerimise rikkumist, ei tuvastatud. Ei olnud ka kedagi vastutusele võtta, sest kapten jäi laeva, aga vastutusele saab võtta seda, kelle juhtimisel oli transpordivahend. Seega laev.

E. Sepp: ma alustan. Ava natukene selle kriminaalasja uurimiserühma sisemist tööjaotust, seda esiteks. Ja teiseks kuidas te püstitasite hüpoteese, mida sellest mäletad? Seda protsessi. Ja kolmandaks, kui te alustasite uurimist ühistranspordi vahendiga suure õnnetuse põhjustamise paragrahvi alusel. Ja sellel hetkel ei olnud ju teada mitte midagi, mis võis või mis leiab kinnitust, kui leiab kinnitust uurimise käigus. Millega sa põhjendad seda, et selle kriminaalasja uurimise käigus ei ole mitte kunagi küsitletud inimesi, kes töötasid tollis, sadamas, laeva lastimisega seotud inimesed. Piirivalve.

P. Männik: tähendab [REDACTED]

[REDACTED] Piirivalve ja toll ei ole huku põhjustega seotud.

E. Sepp: et kui juhtub õnnetus, te ju ei tea sellel hetkel, mis see põhjus on, kas kukub mingi osa ära või mitte.

P. Männik: selles suhtes oligi see, et me kuulasime neid inimesi, saamaks informatsiooni, mis seal juhtus, ja siis lähtusime rahvusvahelise komisjoni tulemustest ja kuskil ei tule välja, et oleks mingi huku põhjus seotud lastiga.

E. Sepp: kas see on sinu arvates tavapärase taoliste, ei ole paralleele tuua, aga taoliste õnnetuste uurimise puhul, et kriminaaluurimine ei ole mitte iseseisev, ei tee kõiki neid toiminguid, mida tema oma teadmisest peab tegema, vaid ootab ära mingisuguse poliitilise rahvusvahelise uurimiskomisjoni oletused, tõendatud järeldused ja lõppraportid. Ja siis sellest lähtudes valib endale mingid versioonid.

P. Männik: transpordivahendi ohutu liiklemise eeskirjade rikkumine, see eeldab seda, et laeva juht on midagi rikkunud. Vale laeva juhtimisvõtte vms, kui oleks ajast välja tulnud see osa, et võib olla seotud lastiga või muud, siis oleks ka ilmselt seda ka teinud. Kuigi noh, tolli või piirivalve ülekuulamisel, sellel ei oleks selles osas mõtet. Siis kui mina selle uurimisega tegelesin.

M. Leivo: kas uurijatel või Eesti poolel tervikuna, kes tegelesid kriminaalasjaga tollel ajal. Tekkis ka muid selliseid paragrahe, mille alusel seda asja oleks võinud uurida. Või oleks pidanud uurima, sest praegusel hetkel te keskendusite transpordivahendi ebaõige juhtimise peale, aga asjaolu, et hukkus 800 inimest ei andud tollel ajal uurijatele muid võimalusi, seda asja süvendatult uurida ja laiendada seda uurimist pelgalt kapteni või meeskonna valede juhtimisvõtetest laiemale alusele. Terrorism, mida siis uuris Kapo, või hoopis nt laevaomanike mingisugunegi tegevus. Või eksitas teid hoopis tookord see, et nõ uurimine mis õiguslikult peaks olema kriminaalasja üks osa, komponent, see rahvusvaheline komisjon. Oli proportsionaalselt niivõrd kõvasti üle, tähelepanu all, et see kriminaalasi nagu kahvatus seal kõrval.

P. Männik: kriminaaluurimine, seal ei olegi tegelikult ...mingeid muid versioone. Peaksid olema mingisugused andmed. Uurimisel puudusid need andmed, et seal võiks mingi muu põhjus olla. Terrorismile viitavaid asju, Kapo jälitusosa, sellel ajal olid need asjad natukene teised. Kapo jälitusosa see oli ja selle kohta puudusid andmed. Kriminaalmenetlust saab alustada siis, kui on andmeid, mingisuguse teo kohta.

E. Sepp: kuivõrd Kapo ... Kapo esindaja oli selle uurimiserühma liige...

P. Männik: alguses jah.

E. Sepp: mis hetkel lahutati?

P. Männik: neid ei lahutatudki, ma ei mäleta seda. Alguses moodustati uurimiserühm, aga ma ei tea kaua see... kas see tühistati, või ta jäi formaalselt olema ka, aga Kapo tagasiside, need mis olid, need peaksid olema toimikus sees. Ma arvan.

M. Leivo: põhiliselt oli hukkunuid kolmest riigist. Neid riike oli kokku, nimekiri oli päris pikk. Rootsi, Eesti, Soome. Kas Rootslased avasid ka mingi kriminaalasja?

P. Männik: minu teada nendel oli, aga ma ei tea, kunagi ma rääkisin ühe Rootsi prokuröriga vist, aga minu teada oli, aga sellel alal meil ei olnud ju lepingut.

M. Leivo: kas õigusabi lepingut ei olnud. Kas see tuleneb sellest, meie uurimine, et laev oli Eesti omaniku oma. Aga kui oleks Rootsi alus, kuidas siis oleks Eesti reageerinud.

P. Männik: meil ei olekski sellel ajal kehtiva karistusseadusliku järgi võimalik alustadagi.

M. Leivo: kui täna näiteks juhtub kuskil..

P. Männik: täna on teine situatsioon, täna on karistusseadustik teine. Kuritegu territoriaalselt kehtis meil, et oli Eesti territoorium. Meie kriminaalseadusliku järgi saab alustada üksnes siis kui oli toime pandud meie territooriumil. Siis oli ju üks asi, kui üks eestlane Šveitsis tapeti. Ja mees jõudis siia tagasi, ja ei olnudki muud kui diplomaatilised võimalused. See, et meie kodanikud kuskil kannatavad olid selle riigi küsimus, kus meie kodanikud olid.

M. Leivo: aga teil oli vaba juurdepääs teiste riikide kodanike ülekuulamistele,

P. Männik: need olid need, mis olid komisjonil tekkinud probleemidega seoses. Me käisime Soome politsei esindaja ja mina - komisjonil tekkis probleeme, see oli seotud selle lätlasega, kes nägi vee sisse tungimist... ma ei mäleta täpselt.

M. Leivo: sel juhul Te tegite alltöövõtu, rahvusvahelisele uurimiskomisjonile, mitte kriminaalasjale.

P. Männik: ei see oli ikka ka kriminaalasja raames. Ega need ülekuulamise protokollid, need olid ka rahvusvahelise komisjoni käsutada, kui ka uurimises.

M. Leivo: kui mitut välismaalast te üle kuulasite.

P. Männik: me saime enamuse välismaalaste puhul seal üle kuulatud paberid, meil ei olnud õigust üle kuulata.

M. Leivo: aga mis alusel nemad üle kuulasid. Meil ei olnud õigusabi lepingut, aga millise õigusliku alusel Rootsi pool teostas eestlastega koostööd.

P. Männik: nad kuulasid üle ja saatsid protokollid.

E. Sepp: aga mis see tavaline protseduur on, õiguslik alus.

P. Männik: seal ei olnudki muud võimalust, sest me olime ka muude kriminaalasjadega hädas, me käisime Soomega.. meie uurija käis kohal, nende reeglite järgi ei tohigi meie mujal riigis üle kuulata.

M. Leivo: nt rootslane Svensson teie arvates saab anda uurijatele kasulikke ütlusi. Kuidas edasi, kas Priit Männik helistas Rootsi, palus kedagi?

P. Männik: ei me kasutasime nende materjale. Nende küsitletud materjale.

E. Sepp: kas teil tekkis vajadus või võimalust, et täiendavalt küsitleda.

P. Männik: ma ei mäleta, et Rootsis oleks.. Üks mul on meeles. Ja mõningaid me küsitlesime siin uuesti teist korda üle, ma ei mäleta, et Rootsis oleks. Meie võimalused seal tegutseda olid ju piiratud.

M. Leivo: aga kas need ülekuulamise protokollid tekkisid siis nõ rahvusvahelise uurimiskomisjoni töö tulemusena.

P. Männik: ei tekkisid sealse Soome või Rootsi politsei tegevuse tulemusena.

M. Leivo: aga mis alusel nemad uurisid, kui meie väidame, et meil ei olnud üldse alust kriminaalasja algatada, kui oleks olnud vastupidi.

P. Männik: meie ei saa algatada, kui on Rootsi riik. Meie ei saa alustada kriminaalmenetlust. Nüüd me saame.

P. Männik: aga Rootsi riigil oli siis juba selline seadus olemas?

P. Männik: ma ei tea, kas oli, aga vähemalt Rootsi kuulas neid üle ja meil oli võimalik need protokollid saada.

M. Leivo: kas te tegite ülekuulamisi pääsenute hulgas ka Rootsi või Soome poole tellimusel.

P. Männik: eestlaste? Minu teada mitte. Aga ülekuulamise protokollid nad said. Uurimiskomisjon sai kõik need. Sest rootslased saatsid omad siia ja need tõlgiti.

M. Leivo: ma räägin kogu aeg sellisel... mul läheb sassi juba see kriminaalasi ja rahvusvaheline uurimiskomisjon. Sinu jutu järgi on nagu lahutamatud osad. Mina väga vabandan, aga mina neid täiesti lahutaks eraldi asjadeks. Et rahvusvahelise uurimiskomisjoni töö saab olla meie kriminaalasja üks komponent, mille alusel kriminaalasi kas lõpetatakse või siis mõistetakse süüdi või viiakse kohtusse, ütleme nii. Kui meil oli tarvis üle kuulata rootslasi, kas kriminaalasja raames tekkis üldse politseil vajadus üle kuulata või see tekkis rahvusvahelisel uurimiskomisjonil? Kas te kontrollisite kriminaalasja raames rahvusvahelise uurimiskomisjoni tööd.

P. Männik: ei. Uurimise käigus me ei kontrollinud. Sest kontrollimise õigus meil ju ei uurimisel puudus.

M. Leivo: mul jääb segaseks. Et minu loogika ütleb, et rahvusvahelise uurimiskomisjon sai olla meie kriminaalasja alltöövõtt.

E. Sepp: objektid on natuke erinevad.

M. Leivo: ma tahan seda selgeks saada. Mind paneb imestama, et Rootsi poolel kuulati inimesi üle, Rootsi poolt algatatud kriminaalasja raames.

P. Männik: ilmselt jah, ma ei tea.

M. Leivo: sest rahvusvaheline uurimiskomisjon ei saa üle kuulata kedagi iseseisvalt, ta peab kuulama üle kohapealsete vastavate pädevate organite abiga.

P. Männik: jah, me kutsusime küll ka mõningaid inimesi komisjoni ette. Rahvusvahelise uurimiskomisjoni ette.

E. Sepp: ma ei oska sind aidata.

P. Männik: põhimõtteliselt rahvusvaheline uurimiskomisjon oli öelda meie selleaegse kui ka praeguse menetlusel sisuliselt ekspertiisi lähedane, kuigi mitte ekspertiisimäärusega määratud ekspert vaid ta oli sisu poole pealt nagu ekspert.

M. Leivo: tuleme tänasesse päeva. Võtame paralleeli kopteri õnnetusest. Teede- ja Sideministeerium moodustas komisjoni, Ader oli see, kes asja ajas. Kui nemad teostasid mingisugust uurimist ja küsitlesid kedagi, lennudispetšereid, kas siis nendel on mingite rahvusvaheliste õigustega või riigi poolt antud õigustega selleks omaette pädevus olemas? Või nad saavad seda teha kriminaalasja raames. Kui Ader tahab küsida lennuameti dispetšerit üle saada talt seletusi, kutsub ta välja ja ongi kõik.

P. Männik: tema ei saa, sest ta ei ole kriminaalmenetluse mõttest menetlus objekt.

M. Leivo: aga kes seda teha saab?

P. Männik: kriminaalasjas menetleja.

E. Sepp: põhimõtteliselt a la Karmi, eelnevas situatsioonis.

E. Sepp: ole kena ja katsu mulle selgitada sellist olukorda Rootsi isikuandmekaitse seadus ja võimalik, et ka Soomes analoogne õigusakt. Kas see on õige arusaam ja normaalne, et niisugune rahvusvaheline uurimine teostatakse, et üks pool sellest rahvusvahelisest uurimiskomisjonist teostab seda ainult kitsalt oma siseriikliku õiguse alusel, mis tegelikult tekitab olukorra, kus teistel ei ole õigust küsida nägusid, nimesid, sest öeldakse, sorry, meie siseriiklik õigus ei luba teile neid anda. Ma saan, et ei ole õigust otsida taga oma riigi kodanikku, sest meie siseriiklik õigus ei võimalda teile seda ligipääsu. Kas ma olen millestki valesti aru saanud.

P. Männik: ei ta ei ole normaalne, aga sellel ajal polnud ju lepingut. Ei olnud võimalik, ei olnud õigusabi lepingut, meil esimene tehti Soomega vist kas oli politseide vaheline, kas oli 94 või 95 aasta.

M. Leivo: kas selleks peab olema riikide vaheline leping, või kehtivad ka mingid rahvusvahelised konventsioonid selle kohta.

P. Männik: 94. aastal hr Leivo. Ei olnud meil võimalik. Turistide vool kasvas, see trampis meid kogu aeg. Ega me muidu ei sõitnud sisuliselt ebaseaduslikult sinna ja kuulasime ebaseaduslikult üle neid muudes kriminaalasjades inimesi.

E. Sepp: kui on niisugune suur rahvusvaheline õnnetus, konventsioon konventsiooniks, kuidas rahvusvaheline õigus või ette näha sellises olukorras.

P. Männik: mina ei saa oletada, kuidas ta võib ette näha. Mina sain kasutada neid asju, mis meil siis olid. Ja ega me teadnud keegi midagi eriti nendest rahvusvahelistest kriminaalmenetlustest.

E. Sepp: kas Rootsil on õigus keelduda andmast välja teise riigi kodanikke või ..

P. Männik: kui Eestisse oleks tulnud keegi rootslane ja oleks tahtnud hakata siin menetlustoiminguid tegema, me poleks seda lubanud. Sest meil ei olnud selleks õigust. Meil ei ole õigust teha siis ega ka praegu iseseisvat menetlustoiminguid seal, nüüd me saame küll vastavalt lepingutele taotleda nende toimingute tegemist.

E. Sepp: küsimuse mõte on laiem. Need palju vaidlusi tekitanud filmid. Tuukri jne. roboti filmimisest. Väidetavalt on neid Rootsi lõiganud ja kustutanud. Sellel põhjusel, et nende isiku andmekaitse seadus ei luba. See võib neil ju keelata Rootsi televisioonis näitamast sellist

materjali, mis võib olla põhjendatud terve mõistusega. Aga see ei saa olla aluseks, et rikkuda rahvusvahelise uurimiskomisjoni tõendusmaterjale.

P. Männik: mina ei tea. Minul andmed puuduvad. Oletan oletuse pinnalt, ma parem ei tee seda.

M. Leivo: kui me nüüd tänase päeva tarkusega vaatame seda uurijate olukorda 94-96. Millal see kriminaalasi lõpetati, pärast komisjoni. Kas sa saad sellega nõustuda, või lükkad selle ümber, et Eesti riigis noorusest tulenev olukord, mis siis kajastus selles, et meil puudusid kõik võimalikud õigusabi lepingud naaberriikidega, me polnud ühinenud rahvusvaheliste konventsioonidega. Mingite protokollidega. Sättis meid olukorda, et meile tänapäeval harjumuspäraste reeglite järgi polnud üldse võimalik seda kriminaalasia uurida ja seda tulemust polnud võimalik saavutada.

P. Männik: ma ei oska ütelda, et kas tulemus oleks tänapäeval teine või mitte. Ilmselt oleks olnud tänapäevaste tehniliste vahenditega võimalik seda laeva põhjalikumalt uurida, aga tulemuse kohta ei oska mina ütelda.

M. Leivo: ei ma küsin, et tänapäeval on meil ju Euroopa Liidust tulenevalt bilateraalsed õigusabi lepingutest tulenevalt ja millest veel, õiguslikult hoopis teine ja soodsam olukord, igasuguste sündmuste suhtes, mis võivad toimuda või huvitada meid.

P. Männik: jah.

M. Leivo: kui nüüd tänapäevasest tarkusest lähtuvalt, mida me oleksime pidanud tegema teisiti. Kas me oleksime saanud midagi teha teisiti. Või kas on üldse tarvidus, seda kriminaalasia uurida hoopis teisiti. Või ka tänapäevase tarkusega on põhimõtteliselt kõik küsimused millele oli tarvis vastus saada, saanud vastuse.

P. Männik: nende andmete põhjal, mis meil olid siis ja nende andmete põhjal, mida praegu ei ole keegi ümber lükanud selle rahvusvahelise uurimiskomisjoni andmeil. See transpordivahendi ohutu liiklemise seisukohalt ei ole meil midagi täiendavalt uurida. Kui oleks leidnud millegagi tõendamist, et tegemist oleks olnud mingisuguse muu põhjusega, kui tõi välja rahvusvaheline uurimiskomisjon, siis oleks võimalik teda olnud veel menetleda või teisiti menetleda. Aga seal oli see osa... need tuukriuringud olid selles asjas ütleme ebaõnnestunud, selles mõttes, et kui te selle aegseid otsustusi vaatate, siis tegelikult olid rõhuv enamus avalikku arvamust selle suuna peal, kui need tuukrid all käisid, et tegelikult, et ta tõstetakse välja. Ja selles suhtes ka see lähteülesanne ilmselt oli teine, aga see lähteülesande tegemisel ei olnud nagu meie osalust praktiliselt.

M. Leivo: sa ütlesid praegu mingi asja, mida meie ei ole suutnud sõnastada. Et see tõendusmaterjalide saamine, see lähtus olukorrast, et kui laev üles tõstetakse, siis saadakse täielik pilt ette. Umbes nii?

P. Männik: eks ta oleks kindlasti andnud rohkem infot. Need probleemid, mis siin on praegu tõstatatud, oleksid kuidagi teist moodi lahendatud.

M. Leivo: või lahendatud juba tollel hetkel põhjalikuma tuukritööga.

M. Lutsar: mis tasemel selline mõtlemine, selline ootus oli, kas uurijate tasemel või arutati põhjalikult kuskil mujal?

P. Männik: see oli ajakirjanduses. See ei olnud meie pädevus otsustada. Uuriija ei saa otsustada seda, et laev üles tõsta.

E. Sepp: rahvusvaheline uurimiskomisjon – kuivõrd tema sellega võis tegeleda?

P. Männik: komisjon lähtub nendest, ilmselt mis oli.. kas poliitikas arutati või põhimõtteliselt oli ajakirjandus see jutt, kus oli üles tõstmine. Algus aegadel aktiivne ja siis ta kadus ära.

M. Leivo: kas sa oled ise filme vaadanud neid.

P. Männik: ma olen mitte kogu kimpu, aga midagi olen sealt vaadanud.

M. Leivo: kas Sul filme vaadates nagu sellisele uurija seisukohalt lähtuvalt, on Sul filmidele ka midagi ette heita.

P. Männik: ma ei ole elu sees vee all filminud, selge, et ma oleksin .. mu jaoks oleks palju parem, kui see asi oleks olnud klaar, selge, ilusa päiksepaistelise päevaga. Ja värvi nüanssidega. Aga ma ei ole kunagi vee all filminud, ega tea ka millised võimalused sellel ajal, et kas oli paremaid võimalusi tehnikas või mitte. Selge on see, et seal rõhuvas enamuses kohti, mida sealt filmist meie oma aruandes oluliseks pidasime, neid.... Ta oli äärmiselt raskesti üldse arusaadav pildi järgi, mis seal tegelikult oli, sest tuukrid komisjoni istungi ajal teatud kohti näitasid. Mõne koha peal oli seal sellest ka raskesti aru saada, et seal inimkeha oli. Nad püüdsid inimkehasid nendes kaadrites vältida, nad ütlesid. Nii seletati seda seal komisjonis.

M. Lutsar: kuidas Te hindate sellist Eesti osalust, teatavasti oli see mõnevõrra selline poliitiline võit, et kõik kolm riiki said nagu osaleda selles uurimises. Kuidas Te hindate nagu Eesti võimekust ja osalemisaktiivsust ja kui palju nendel inimestel, kes seal osalesid, oli aega ja potentsiaali sellega tegeleda, arvestades et me olime tehniliselt tasemelt juba palju...

P. Männik: me olime tehniliselt tasemelt, rahaliselt, ja võimalustelt hoopis teises, sest Soomel ja Rootsil olid ainult selle tööga tegelevad inimesed. Seal oli moodustatud spetsialiseerunud inimesed suurõnnetuste uurimisele. Meil olid eranditult kõik komisjoni liikmed hõivatud oma muu tööga. Igapäeva tööga, minister, pärast Uno Laur jne. TPI õppejõud, mina oma igapäeva tööga. Meil ei olnud tööst vabastatud isikuid. Ka meie tehnilised uurimused toimusid kas Soomes või Rootsis või mujal. Meil ei olnud selliseid laboreid, kus simulatsioone teha.

M. Lutsar: kas saab siis üldse öelda, et Eesti osales selles uurimuses võrdväärse partnerina?

P. Männik: spetsialistid, mul ei ole hetkekski kahtlust, et laeva ehituses ja ... nende kompetentsis ja suutlikkuses hinnata neid simulatsioone ja arvutusi. Vähemalt nii palju kui me komisjonis arutasime nende visiiri ja ühenduste tugevusvarusid, seal olid meie mehed, nii palju kui mina juristina kuulates tehniliste spetsialistide vaidlusi ja arvutusi, ei tekkinud mul küll tunnet, et nad oleksid olnud selle laevaehituses nõrgemad kui sealsed spetsialistid. Mis neid muidugi oli, nendel oli tugevam komisjoni töö kogemus ja ilmselt ka muidugi rohkem aega, mis ei olnud ka vähe tähtis. Sest sellel ajal sai tõstatatud see, et Eestil peaks olema tegelikult ka oma taoline suurõnnetuste uurimise spetsialiseerunud tuumik. Ja seda on see elu näidanud ka tegelikult, et meil oleks olnud päris mitmeid päris suuri asju, mille puhul oleks meil hää, kui oleks olnud see tuumik, kes siis võtab kaasa neid muid spetsialiste. Nii nagu oli ka rootslastel ja soomlastel. Soomlastel oli vist minu arust kolm põhikohaga inimest selles komisjonis. Rootslastel oli rohkem, kes siis kaasasid vastava erialaspetsialiste. Aga selge see, et meie koostöö kogemused olid sellel ajal nõrgemad. Koostöö võimalused, seadusandlus oli nõrgemad. Need probleemid olid, mida teistel omavahel ei olnud, põhjamaadel ei olnud, neil olid oma õigusabi lepingud. Koostöölepingud olemas.

E. Sepp: millega Sa seletad seda, et Kapo, kes oli seal see kriminaaluurimise osaline, isegi uurimisrühma liige, ei edastanud informatsiooni sõjatehnika vedude kohta.

P. Männik: mina ei tea, ma ei tea siia maani, kas veeti või mitte.

E. Sepp: 14. ja 20. september on Rootsi riik ametlikult kinnitanud.

P. Männik: mina ei tea. Keegi kuskilt ütleb, ei anna mulle teadmist.

E. Sepp: mis asi see peab Sulle teadmist andma? Kui Rootsi riik ametlikult kinnitab seda..

P. Männik: ma ei ole lugenud seda, et Rootsi riik ametlikult ... Sinu juttu järgi, et kui Sa ütled seda, et veeti, siis ma usun sinu juttu selle kohta. Aga ma ei tea fakti.

E. Sepp: see ei olegi jutt, see on fakt. Rootsi riik on seda ametlikult kinnitanud.

P. Männik: kui ta on siis on, ma tean ainult seda, et Sa ütled mulle. Ma ei näe et see kirjutatud on.

E. Sepp: Sina väidad, et Kapo sellist infot ei edastanud.

P. Männik: ei, vähemalt minule küll mitte.

E. Sepp: aga oleks see olnud nagu loogiline järeldada, et Kapo oleks sellist informatsiooni selle kriminaalasja uurimisrühmaga pidanud jagama.

P. Männik: kui nendel teave oli, siis ilmselt küll jah. Peaks ta nagu olema.

E. Sepp: millega sa seletad seda. Et Ok. Kriminaalasi alustatakse, mingi paragrahvi, mis nagu tundub sobivat. Selle uurimise käigus on algusest peale olnud väga tugevalt avalikkuse ees erinevad spekulatsioonid, mis oleksid pidanud andnud õigustatud aluse uurida ka mõne teise paragrahvi raames seda õnnetust. Mitte ainult juhtimisviga kapteni poolt, vaid a la terrorism jne. Millega sa põhjendad, et midagi sellist ei lisandunud sinna. See et nad võivad pärast ära kukkuda, see on teine asi.

P. Männik: selleks alustada mingisuguse nt terrorismi järgi peaks olema mingeid tõendeid, mis viitavad selle võimalikkusele. Muidu me võiksime alustada menetlust kriminaalkoodeksi järgi. Meil peab olema midagi, millele tuginedes tõstatab uurimine versiooni, et tegemist võib olla mingi muu..

E. Sepp: ja Sina väidad, et teil ei ole mitte kunagi olnud ei ajalehest ega kuskilt nõ üldse avalikust ruumist ühtegi signaali, mis oleks pannud teid kaaluma, et võib olla tuleks vaadata ka selle vaatenurga alt?

P. Männik: sellel ajal ei olnud selliseid signaale, mis oleks andnu alust, et laev hukkus terrorismi tahtel.

E. Sepp: sest ju need relvaveo jutud... siis ok .. öeldi, et on kiiksuga vendade jutud, aga need on algusest peale olnud.

P. Männik: jutte on olnud kuni eriti suure kalmaarini, mis laeva ründas. Jutt võib olla, aga selleks, et alustada menetlust. Mingisugusest suunast peab olema mingisugune alus, aga mitte mingi jutt. Ja sellel ajal olid need jutud. See relvavedu, mul ei olnud selle kohta mitte midagi. Ei olnud ka Rootsi pool, ei öelnud meile mitte midagi, ei komisjonile ega uurimisele.

E. Sepp: aga kuivõrd Sina mäletad või oskaksid meile avada, et igal uurimisel on ka mingi ametkondlik järelevalve, loomulikult uurimine on sõltumatu, selles ma ei kahtlegi, aga on mingi järelevalve, et toimingud on asjakohased ja need on asjakohase põhjalikkusega tehtud. Ja asi liigub. Et kuivõrd selle asja üle ametkondlik järelevalve toimus ja niisugune .. nimetame siis nagu poliitiliseks mingisuguseks huvitundmiseks, kui seda saab üldse nii nimetada?

P. Männik: tähendab, nii palju kui mina tean, sest ma ei olnud vahetu menetleja, minule nagu kogu ... ma ei oska seda öelda, et oli poliitiline järelevalve. Inimesed küsisid, aga see ei olnud selles mõttes, aga kogu uurimine oli sellel ajal prokuröri järelevalve all. Prokuratuur menetles, või prokuratuur pikendas ju kriminaalasjas menetlustähtaegu ja niimoodi. Ja selle kaudu nagu toimus ka.

E. Sepp: ega sa ei mäleta, kes...

P. Männik: mul on tunne, et see võis olla Kirs, aga ma ei ole veendunud, seda annab selgeks teha.

E. Sepp: aga rahvusvaheline uurimiskomisjon, kuivõrd tema nagu jälgis seda mida teie olete nõ välja uurinud.

P. Männik: ülekuulamise materjalid olid rahvusvahelise komisjoni käsutuses, kõigi riikide omad, need tõlgiti. Seal tehti ka need järeldused ja seal olid ka need mõningad vaidluskohad.

E. Sepp: aga seda kriminaalasja uurimisrühma juhtis Karmi, tema oli see kes igapäevaselt kutsus vennad kokku, jagas käske. Sina uurid seda, sina uurid seda, mis moodi see nagu käib.

P. Männik: uurimisgrupp aktiivselt koos tegutses tegelikult sellel ajal kui meil kuulati üle kõiki neid inimesi, kes tulid laevadega. See oli tegelikult see periood, kus meil oli kõige olulisem uurimisgrupp, sest selle aegse seaduse järgi oli kriminaalasi uurija menetluses ja teised uurijad ei saanud teha uurimistoiminguid, muud kui erinõudega. Kui oli moodustatud uurimisgrupp, vat siis nad said kõiki üle kuulata. Sest see põhi pahandus Eestis riigis oligi see, et meie kriminaalasja menetlejad piinavad inimesi, kes on just surmasuust pääsenud ja tahavad neid veel üle kuulata. Osa neid kuulati ka sealpool üle.

E. Sepp: aga Karmi oli see, kes seda juhtis?

P. Männik: jah minu arust oli Karmi, kes menetles.

M. Lutsar: kuidas see uurimine siis edasi läks, pärast seda esialgset küsitlemist, kuidas te hindate, et see tuumik oli siis...

P. Männik: ja siis tähendab põhiliselt ikka Karmi teha. Ja operatiivtööd tegi, st jälituslik tegevus oli Kapo poolt.

M. Lutsar: siis kriminaalasi lõpetati, peale 97. aasta raportit?

P. Männik: kuskil niimoodi jah. Mul on tunne, et ma olin siis juba politseist kinga saanud.

M. Lutsar: ja teie võtsite selle uurimise üle, siis..

P. Männik: mina ei ole teda üldse üle võtnud. Miks see lõpetamine oligi, sest me ei saanud kriminaalmenetlust enne lõpetada, kui oli hukkamise põhjused välja toodud. Sest ega seal teatud ajal ei tegutsetud ka kriminaalmenetluse raames eriti uurimistoimingutega, sellepärast et seal ei olnud mingisuguseid niisuguseid asjaolusid, mida oleks saanud veel menetleda.

E. Sepp: palju kolleegid selle uurimisekäigu vastu huvi tundsid.

P. Männik: ma arvan, et nagu Eestis riigis kõik inimesed. Ümber 28nda nagu rohkem, ja hiljem vähem.

M. Leivo: kuivõrd laev sõitis Eesti lipu all ja kogu seda laeva peal seonduvalt sai käsitleda kui Eesti territooriumil sündinud asja, siis minu küsimus on see. Et miks tehti üldse rahvusvaheline uurimiskomisjon.

P. Männik: mina ei tea seda, seda peab Valitsuse käest küsima.

M. Leivo: milleks oli vaja rahvusvahelist uurimiskomisjoni kui oleks lihtsalt laevahuku uurimise komisjon, kes kaasab endale ka eksperte, kui Eestil seda kompetentsi pole.

P. Männik: lepingud, konventsioonid, millega poleks mitte midagi saanud teha.

M. Leivo: et kas see oli nüüd see põhjus, et selle uurimiskomisjoni kaudu haarata Rootsi, Soome vastavat kompetentsi sisse.

P. Männik: ma ei tea, seda peab valitsuselt küsima. Sest mina ei olnud valitsuskomisjoni otsuste tegija.

E. Sepp: Lipu all sõitev laev on käsitletav Eestis territooriumina, kompetentsi võis ju Eestis ju vähe olla. Aga millega sa põhjendad seda, et me seadsime ise endale keelu tulevikus vajaduse korral mingisuguseid uurimisi või kriminaaluurimise seisukohalt vajalikke toiminguid teha. Sest hauarahu ju seati palju varem, kui rahvusvaheline uurimiskomisjon oma töö lõpetas?

P. Männik: minu ametkondlik ja ametiseisund ei ole kunagi andnud mulle õigust sekkuda hauarahu...

E. Sepp: ei, seda küll, aga ütleme, et sina kui uurija, et ütleme, et sarnane asi juhtub maa peal. Sinul on seaduse järgi kohustus uurida, sonkida, surnuaial teha, kõike nii palju kui sa otsustad, et sul on vajalik ja keegi ei saa mingisugust poliitilist kokkulepet sõlmida kellegi teisega, et vat see koht on see koht, kus sa ei tohi teha oma uurimistoiminguid. Põhimõtteliselt on ju sama asi, pole ju vahet, et see on vees. See laev oli nagu eeldatavast kuriteopaik. Või potentsiaalne kuriteopaik, kus teil oleks õigus ja võimalus teha nii palju kui te iganes arvate, et teil on vajalik. Kuidas lasti läbi selline asi, et keegi kuskil lepib kokku ja ütleb, et ei, ei tohi uurida.

P. Männik: ma saan su mõttest aru. Aga ma ütlen seda, et poliitilise tahte vastu ei saa menetleja. Meil on võimalus, ka siis oli taotleda ekshumatsioon, kui laip on maha maetud. Aga selles teadmises, mis oli menetlejal sellel ajal. ei olnud sellel hetke ka tähtsust. Sest tehnilised vahendid. Kui see laevahuku põhjus oli rahvusvahelise komisjoni poolt välja toodud.

E. Sepp: ei, aga see ei olnud ju, hauarahu leping sõlmiti 95.

P. Männik: tähendab, et hauarahuga ei ole mina kompetentne vastama, mina ei saanud oma ametipositsioonilt sekkuda selle kuulutamisse, mitte kuulutamisse. See oli poliitiline tahe ja seda tuleb küsida poliitikute tahte väljendajatelt. Kes ja miks seda kuulutasid. See on liiga kõrge oletuse tase.

E. Sepp: kas see ei ole kriminaalaja sekkumine.

P. Männik: ta oleks sellisel juhul, kui oleks kellelgi sellel ajal selgelt väljendatud ja võimalustega tagatud tahtmine sinna täiendavaid uurimistoiminguid teha.

M. Leivo: ma lihtsalt selle loogika jätkuna. Oletame, et ma ei tea, et mingi x-koht Tallinna linnas on olnud potentsiaalseks või oletatavaks kuriteopaigaks ja Riigikogu võtab vastu otsuse, et see on hauarahu piirkond ja seda me ei puutu. Ja võtame poliitilise seisukoha selles suhtes. Sa aktsepteerid spetsialistina, et poliitikud on nii moodi tahtnud, et osa territooriumist ja osa fakte on poliitilise otsusega lõpetatud, me seda edasi enam uurida ei tohi, kui potentsiaalselt nagu uurimine viiks meid selguseni, asjaolude täpsustamiseni.

P. Männik: see on kõrgem poliitiline pilotaaž hr Leivo, aga ma ütleksin, et põhimõtteliselt, et hauarahuga on kaetud iga haud. Mis meil on surnuaiad. Kui uurimuslikult on selgelt väljendatud vajadus, et tuleb täiendav informatsioon, et tegemist on mürgitamisega või tapmisega, siis on võimalus taotleda vastavas menetluskorras ekshumatsiooni, et põhimõtteliselt on ta ka praegu maa peal kaetud. Kui me räägime hauast.

E. Sepp: aga mingil põhjusel see veealune haud on sellise õigusliku režiimi all, et kui peaks olema ilmselge vajadus, siis see oleks võimalik ainult siis kui 9 riiki on....

P. Männik: ma ei anna teile neid ütlusi, selle pärast, et see ei ole minu kompetents, miks ta nii moodi tehti. See, et ta tehti, see, et ta on rahvusvaheline, see on olnud poliitiline tähe, ja mina ei saa siin tähendada ametnikuna ütelda poliitilise tahte vastu midagi. Ja kui ma hakkam nüüd hindama poliitikute poliitilist tahet. See ei ole see, mida mina saan ütelda, sest teie proovige oma asjadega neid ise lahendada.

M. Leivo: ma saan su seisukohtadest täiesti aru ja saan aru ka see, et sa oled praegu väga kiuslike küsimuste laviini all. Ja saan aru ka aru, et su vastused tuginevad kogemusele, mida sa oled saanud, kui sa oled ka ise küsija rollis olnud.

M. Lutsar: kui see meedia müra oli päris suur 97. aastal kindlasti, et kui te rahvusvahelise uurimiskomisjoni juures olite, kas seal siseselt või mitte ametlikult nagu ei arutatud üldse omavahel neid versiooni, mis... mitte hiidkalmaari rünnakud aga ütleme, kui toodi välja selliseid suhtelised huvitavaid väiteid..

P. Männik: oli lõhkamise, siis ... ma ei mäleta seal oli mitmeid. Ja komisjon arutas neid asju täitsa palju, aga kuna komisjon pidi hindama, mitte tõstatama üles võimatuid asju, või teoreetilisi asju, siis komisjon lähtus seda loogikat pidi, mis oli kinnitatud mingite tõenditega.

E. Sepp: aga nüüd me jõuamegi siia maale, et rahvusvaheline uurimiskomisjon sai hinnata nende tõendite pinnal võimalikke versioone, mida kriminaalasi oleks pidanud välja selgitama. Mida kriminaaluurijad kunagi välja ei selgitanud, oodates nõ rahvusvahelise uurimiskomisjoni lõpparuannet.

P. Männik: mida.. minu arust on see vaba tõlgendus. Uurimiskomisjonil käsutuses olevate tõenditega leidis kinnitamist see versioon, et tegemist oli laeva nõrga konstruktsiooniga.

M. Lutsar: aga seda on vist ka öelnud kapten Laur, kes on siis Eesti poole juht, et võimalikke teisi hüpoteese peale konstruktsiooni vea ei uuritudki. Okei, ei olnud sellist tõendusmaterjali, aga ka hüpotees jäeti kohe alguses välja.

P. Männik: mina võin teile ütelda nii palju kui mina sellest loogikast aru sain, et oli see, et kontrolliti kõiki olemas olevaid asju. Mis meil oli – meil oli tunnistajate ütlused, teave selle kohta, mis, kes, kus pääses, mida keegi kuskil nägi. Teine mis oli, oligi see visiir, mida sai vaadelda. Kolmas oli need filmiraportid ja tuukriraportid. Nii ja nüüd nende pinnalt oli see variant, mis komisjon välja tõi, see oli asjade kogumina tõenditega kaetud.

E. Sepp: ok, aga kriminaalasi algatati, selle juhtimisvea paragrahvi järgi. Ilmselt see ohutu liiklemise eeskiri käsitleb ka seda, et laeva tegelik seisund vastab tema tehnilisele spetsifikatsioonile. Tänapäevaks on ilmselt fakt see, et laev ei vastanud. Kas laeva firma, kindlustusfirma, laeva ehitaja on saanud selle kohase süüdistuse?

P. Männik: ei ole, selle pärast, et selle kohta polnud meil konventsiooni. See millega me saaksime muude riikide isikuid vastutusele võtta, kui see küsimus oleks tekkinud.

M. Leivo: sellist küsimust siis ei tekkinud.

P. Männik: minu teada mitte, ma ei tea uurimise lõpu variante, ma olin siis juba politseist ära.

E. Sepp: ma lihtsalt nagu iseenda jaoks, mitte kiusamise pärast. Kui Eesti kriminaaluurimine oleks jõudnud lõppjäreldusele – ja oleks seda nagu tõendanud ja pannud nagu paki kokku, et kindlustusfirma oli petnud, et laeva firma oli petnud Eesti riiki, näidates mingeid pabereid, mis ei vastanud selle, mis nad saanud olid. Siis oleks ikkagi see asi lõpetatud, sest te ei oleks saanud... oleks läinud siia Eesti kohtusse ja Eesti kohus ei oleks saanud kedagi välja kutsuda jne. ongi nii. Ei mingit rahvusvahelist kohut ei ole selliste asjade menetlemiseks.

P. Männik: jah, siis küll minu teada ei olnud meil selliseid võimalusi. Sellel ajal.

E. Sepp: aga Rootsi riik oli nendega ühinenud, laeva firma oli ju Eesti Rootsi ühissettevõtte, et Rootsi pool oleks pidanud seda ju igal juhul tegema.

P. Männik: ma võin siis ainult arvata, ma ei tea.

M. Leivo: me oleme siin natuke ebapraktilise mõtlemisega kui päris uurijad, selle pärast on need küsimused ka sellised. Sellest ka Evelyni küsimused. Et Eesti riigil puudusid võimalused tollel ajal, et kui ka kriminaalasi oleks jõudnud arvamusele, et laev oli nõ valeandmetega. Oli valetatud omanikule, Eestis riigile. Meil puudus tollel hetkel sisuliselt võtta vastutusele rahvusvaheliste õiguskaitse organite abiga siis laeva omanikke või ehitajaid.

P. Männik: ma ei mäleta millal me ühinesime selle kriminaal...

M. Leivo: ma arvan Evelyn, me teeme selle kohta eraldi palve, et keegi meile selgitaks seda aspekti.

P. Männik: minu arust nad kaebasid sinna, kindlustusfirmad, Pariisi või...

E. Sepp: see seisab, Rootsi riik on välja astunud asjast ja veel mitu asja nii, et...

P. Männik: see tsiviilkeiss on väga laialdaselt, me andsime neid kutseid kätte. Rahvusvahelist kriminaalkohut pole meil nagu olemaski.

E. Sepp: sind isiklikult rahuldab nagu kogu see uurimise lõpptulemus, et lihtsalt mitte keegi ei kannu vastutust? Et 900 inimest on surnud ja mitte keegi ei vastuta, ei laevafirma, kindlustusfirma, ei laevaehitaja.

P. Männik: mingisugust tsiviilvastutust siin on olnud. Materiaalsete kahjude hüvitamist. See, ma... küsimus pole vastatav. Sellepärast, et see on sügavalt subjektiivne hindamine.

E. Sepp: väidetavalt päästetuid ja hiljem kadunud inimesed, Eesti kodanikud, mida Eesti riik tegi nende jälgede ajamiseks, kas see kõis ka kriminaaluurimise materjalidest läbi.

P. Männik: ma ei tea, sest sellel ajal kui see teravamalt see kadumine oli, siis seda arutati ka komisjonis. Ma ei oska ütelda, mis oli kriminaalasjas, sest siis ma selle... ma tegelesin ju algusajal. Ma olin uurimisametis. 95. läksin ma Politseiametisse ja siis teadsin neid asju vaid üldprintsibiist, teadsin Karmit jne.

E. Sepp: millal sinust sai rahvusvahelise uurimiskomisjoni liige?

P. Männik: liige jah, liige ma .. alguses ma olin nagu vaatlejana, aga liige... ma ei mäleta, 95. või, oli see 96. vat siis vist kui Meister ära läks, minu arust. Ma ei mäleta.

M. Lutsar: kas teil ei jäänud kokkuvõtlikult küsimusi tollasest uurimusest, mingisuguseid tähelepanekuid, praegu käiva valitsuskomisjoni ja Riigikogu komisjoni töö kohta, et mida on kajastatud, on lisada?

P. Männik: ei.

M. Leivo: ma tänan komisjoni nimel vastuste andmise eest.

Koosoleku lõpp 14.06.

Salvestuselt trükkitud

Helin Noor

Komisjoni konsultant